

Landskap: Västmanland Upptecknat av: Aug Jansson
 Härad: Grythyttans Blg Adress: Saxhyttan
 Socken: Grythyttedjed Berättat av: Fellings bro Folkhögskola
 Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

Uppteckningen rör

Julen ö tomten	1.
Husdjuren	2.
Göra fisknät girande	2.
Påskan	3.
Visa sig i paradisdräkt för djuren	4.
Ränna höns innom ett tunnband.	4.
Smör lördag	5.
Rita påskgubbar	6.
Ta kraften. ur gräset för någon	6.
Medel att få sina kreatur feta	7.
Styöd för maran.	7.
Nyköpt ko. få henne att trivas.	8.
Spik från galge.	8-9

Skriv endast på denna sida!

9 Sida

Folketro och folksägnor i min hembygd.

(Julen, julkonst, krentanor, m. m.)

De gamla vidskepliga seder och bruk, som för ett 50-tal år sedan och mera förekommo i min hembygd ha nu försvunnit. Men minnet av dem lever dock ännu kvar, och många äro de historier som de gamla ofta berätta om trolldom och skrock.

Jag skall nu försöka återge några, vilka omtalats för mig av arrendatorn Carl Eriksson, Grythyttled.

Julen var barnens men även tomtarnas högtid och varje omtänksam hufvuds lagade alltid, att tomten då fick en extra förplägnad. Förutom julgröten, som på ringa villkor fick saknas, skulle tomten

dessutom ha en ny beklädnad, en grå vadmalstkostym
och en röd luva.

Även hustjuren skulle ha sin bästa från julbordet.
Det skulle stå ett fat under bordet på julnatten,
och i detta skulle husbonden, under det han åt på
kvällen, lägga ner av allt, som fanns på bordet,
såsom bröd, fisk, gröt samt suppen och ölet. Sedan
skulle han på julf morgonen, innan han for till
kyrkan, dela ut detta bland sina djur och trodde
att de därigenom skulle stå sig bra under året.

Ville man ha sina fiskerät riktigt givande, skulle
man på natten till den 6 eller 7 januari smyga sig
in i ladugårdarna och klippa litet ull av från bakom
öronen och på svansen och likaledes klippa här och

tagel av hastarna. Men detta måste för att ha äsytad
verkan ske i en humligt. En del gick långa vägar,
ibland halva milen för att få något av nämnda
vara, vilken sedan sparus till träd, som bands in
i nätan, för att dessa därigenom skulle bli mera
givande.

Det var icke endast om julen, som man
hyste allahanda vidskrypliga föreställningar ~~utan~~
utan även och kanske i ännu högre grad under
påskan.

Påsktiden börjar med palmsöndagen.

Sedan kommer ask- eller fläskmåndag, fettisdag,
dymmelousdag, skärtorsdag, långfredag och stäcki-
eller smörtördag. Om det på palmsöndag blåste
från söder, tog norrmännen alla tjädrar, men blåste
det från norr, tog sydmännen de präktiga fåglarna.

Senast om fläskmåndag skulle fläsket vara

App. 1. 17. 1688

Fläskmåndag
1688
17

44
rakt till följelisdag, vilken betraktades som en stor fest-
dag med sina bullar. Dymmlousdag och skärtordag
var varje husmoder rädd att sälja något från sin
ladugård, såsom mjölk och smör. Det var hennes skyf-
tighet att bevara det så väl, att trollen ej kunde
göra sig någon förtjänst däraf.

För långfredagen fanns en hel mängd föreskrifter,
som noggrant måste iakttagas. Då skulle varje
husmoder, som ville skydda sina djur mot troll-
dom, vara i ladugården i soluppgången och visa
sin paradisdräkt för djuren, samt med sitt linne
slå tre slag över ryggen på varje djur. Sedan
det var gjort, kom turan till hönsen, som skulle
räknas och vägas. Räkningen tillgick på så sätt,
att en stort karband lades på ladugårdsgolvet
och inom detsamma skulle hönsen räknas på en
gång. Det var nog en svårt arbete för dem,

som agde många, men äro mycket viktigt, när rävar, sedan det skete, icke kunde röva bort något av hönsen. Sedan skulle de vägas, men var för sig och så, äro vikten icke syntes, varefter varken räv eller hök kunde göra någon skada på dem.

Den dagen skulle man akta sig för äro ligga länge, när den, som gjorde det, fick s. k. långfredagsbas, vilket inte var så väst angenämt. Det tillgick så, äro någon, beväpnad med en björkeris, gick in till den sovande och priskade honom ganska grundligt på bara skiunt, och sedan blev denna kallad för långlaten.

På smörlördag skulle man redna med smärt på alla vetenskapliga vis och stänga alla spjåk för äro slippa trollens påhälsning för soluppgång på påskmorgonen. Men man var dock med denna försiktighetsåtgärd icke säker äro slippa deras påhäls-

ning. Därför brukade man skjuta en massa påsksmällor och trodde, än trodde packen säras skulle bli bortskrämda.

En sed, som ännu är mycket allmän är än rita påskgubbar, vilket dock hör till barnens påskbestyr. Dessa ha under påskveckan mycket brätt med än rita påskgubbar åt varandra, och på påskaftonskvällen sidda kasta kasta in dem i stugorna, för än ingen skall veta, vem det var, som var ute med gubbar.

Ville man ta den inborade kraften ur gräset för någon, skulle man de tre sista dygnen före midsummar vid midnattstiden braga en lakas över de åkrar, kraften skulle tas ifrån. Man skulle vara vitklädd och medföra en flaska, i vilken taggen skulle samlas, som blev på lakant. Sedan gavs denna tagg

du kraft, som gräset innehåller.

Om man vill ha sina djur riktigt feta skulle man sista torsdagsekvällen på nidan i solnedgången hugga huvudet av en huggorm, borra hål i tröskeln till stallet eller ladugården och därin nedlägga det avhuggna huvudet. Då det lades ned skulle man tre gånger säga: "Lå slät, som du har varit skall alla mina djur", varefter en träplugg slogs ned i hålet.

För att skydda sina hästar och kor från att ridas av maran, skall man hänga upp en lir i taket i stallet eller ladugården, en svä, som på sina ställen finnes kvar än i dag.

Då en ko köptes, skulle man, innan hon ledde in i ladugården, blöta en brödkaka i

brunnen eller källan och låta kon få äta upp.
Därigenom skulle hon trivas bra på det nya
stället.

En annan sän än vinna detta mål var
att slå kon i skallen med en eldbrand, innan
hon leddes in i ladugården.

Det mest effektiva sättet torde var föl-
jande. Då en ko blivit köpt och man kom med
hennes till första grinden, som hörde till ägarna,
måste hon göra helt om och gå baklänges genom
den, när hon annars skulle komma att van-
trivas på gården. Och då en häst blivit köpt
och man kom hem med honom, måste han, innan
han leddes in i stallen, först in i köket och
dricka vatten ur kokgrytan.

Vid en galge, där någon blivit hängd

och sedan uppspikad för andra till vagnagel,
skulle man passa på att få någon av de sjukar,
varmed den döde blev fastspikad. Lyckades man,
skulle man sedan tillverka betel av dem, när
hästarna därigenom skulle bli feta och morska och
befriade från trældom o. d.